

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

CÀPSULES COEDUCATIVES: UN ANTÍDOT PER COMBATRE EL SEXISME, EL MASCLISME I LA LGTBIFÒBIA

Mar Puig Soler

Màster Universitari MFPR

(Especialitat/Itinerari d'Anglès)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2020-2021

CÀPSULES COEDUCATIVES: UN ANTÍDOT PER COMBATRE EL SEXISME, EL MASCLISME I LA LGTBIFÒBIA

Mar Puig Soler

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2020-2021

Paraules clau del treball:

Coeducació, sexisme, masclisme, LGTBfòbia

Nom Tutor del Treball: Jaume Bonet Florit

RESUM

Les recurrents pràctiques discriminatòries, tan arrelades a la nostra societat, han dificultat el procés de transformació del nostre sistema educatiu cap a un model d'escola coeducativa. A més, la perspectiva androcèntrica dominant en els continguts, la metodologia i el llenguatge, tampoc ha facilitat aquest procés. És innegable que és necessari un canvi, però els canvis només es produeixen si es passa a l'acció. Per aquest motiu, aquest treball de recerca presenta una proposta d'intervenció anomenada *Càpsules Coeducatives: un antídol per combatre el sexisme, el masclisme i la LGTBfòbia*, un recull de recursos per facilitar la incorporació de continguts de coeducació a l'aula de la Primera Llengua Estrangera (anglès). Abans d'exposar aquesta proposta didàctica, es qüestionarà el sistema "sexe-gènere" ja que és necessari observar-lo, analitzar-lo i problematitzar-lo per així avançar cap a un món lliure de discriminacions. D'altra banda, parlarem de la coeducació, l'eina fonamental per dur a terme aquest canvi tan necessari.

Paraules clau: Coeducació, sexisme, masclisme, LGTBfòbia.

ÍNDEX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	3
2. OBJECTIUS DEL TREBALL	4
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	5
3.1 El sistema “sexe-gènere” i les dinàmiques de discriminació	5
3.1.1 Què és el sistema “sexe-gènere”?	7
3.1.2 Sexisme, masclisme i LGTBIfòbia	7
3.2 La coeducació: una eina transformadora	11
3.2.1 Un recorregut per la història	12
3.2.2 La problemàtica del currículum ocult	18
3.2.3 Què cal fer per treballar des de la coeducació?	19
3.2.4 Àmbits d’observació i intervenció	21
4. DESENVOLUPAMENT DE LA PROPOSTA	25
4.1 Objectius específics	26
4.2 Temporalització	26
4.3 Classificació per nivell	27
4.4 Blocs temàtics coeducatius	28
4.5 Materials i recursos	29
4.6 Metodologia	31
4.7 Presentació de les <i>Càpsules</i>	32
5. CONCLUSIÓ	47
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I FONTS CONSULTADES	49
6.1 Referències Bibliogràfiques	49
6.2 Fonts Consultades	52

1. INTRODUCCIÓ

Vivim en un món plural, complex i incert on el canvi és l'única cosa constant. Malauradament, no tot són transformacions positives. La nostra societat actual no està lliure de desigualtats ni de violències. Fa segles que lluitem per la igualtat d'oportunitats, per erradicar el sexisme, el masclisme i l'androcentrisme¹. Tot i que és cert que s'ha evolucionat molt en matèria d'igualtat, la història ens ha deixat una herència cultural que contribueix en la normalització de molts mecanismes de discriminació.

Si ens centrem en el sector educatiu, és innegable que ens trobem en un moment en la història on els models educatius de generacions anteriors ja no són útils, han caducat. A mesura que la societat ha anat avançant i transformant, han sorgit noves necessitats i noves maneres de pensar, viure i conviure. La nostra societat actual reclama persones autònomes, crítiques, que es qüestionin les dinàmiques establertes. Per això, cal promoure una educació que s'ajusti a aquestes necessitats, una educació que valori a totes les persones per igual i que entengui les diferències com un valor afegit. Així doncs, aquest projecte neix de la necessitat d'aquest canvi cultural. Aquest treball de recerca, no només pretén reflexionar sobre la creació d'un nou model educatiu, sinó que també vol fomentar la incorporació de continguts de coeducació a l'aula de la primera llengua estrangera. A continuació s'indica com s'ha organitzat aquest treball per tal de contribuir a fer-ho possible.

Per començar, és convenient mencionar que l'estat de la qüestió està ideat en dos grans blocs. Per una banda, en el primer bloc es donarà a conèixer el sistema "sexe-gènere" i les seves dinàmiques discriminatòries. Abans de parlar de coeducació és necessari qüestionar-nos totes aquells sabers que la nostra societat occidental ens ha fet considerar com a "naturals" i "normals". Per altra banda, el segon bloc aprofundirà en el món de la coeducació. Per fer-ho, es

---

¹ El DIEC2 defineix el terme "androcentrisme" de la manera següent: "visió del món i de la cultura centrada en el punt de vista masculí".

començarà parlant d'utopies, de centres educatius ideals. A continuació, es farà un recorregut per la història, resumint els orígens de la coeducació i aclarint la diferència entre aquesta i les escoles mixtes. Després, es seguirà tot analitzant els principals reptes i limitacions del sistema educatiu actual. Finalment, s'exposaran estratègies per dur a terme una bona acció coeducativa als centres.

Seguidament, es presentarà la proposta didàctica anomenada *Càpsules Coeducatives: un antídoto per combatre el sexisme, el masclisme i la LGTBfòbia*, un recull de recursos per nivell creats des d'una mirada artística, cultural i coeducativa. Les activitats i sessions proposades, destinades al professorat de llengües estrangeres, pretenen qüestionar problemàtiques actuals, principalment per motius de gènere. Per fer-ho, utilitzarem materials i recursos de caire cultural i artístic. És a dir, la literatura anglesa i la cultura visual i artística seran els eixos vertebradors de les activitats. Cal fer un pas endavant i treballar la llengua anglesa d'una manera transversal i no només lingüística.

2. OBJECTIUS DEL TREBALL

Els objectius d'aquest treball són els següents:

1. Investigar sobre el sistema "sexe-gènere" per fer visible les dinàmiques discriminatòries presents a la nostra societat.
2. Analitzar la història de la coeducació per aclarir la diferència entre aquesta i l'escola mixta.
3. Conèixer quins són els requisits indispensables per dur a terme una bona acció coeducativa als centres educatius.
4. Crear una proposta didàctica per incorporar la coeducació a les aules d'anglès des d'una mirada artística i cultural i no només lingüística.
5. Extreure conclusions sobre els beneficis i limitacions de treballar la coeducació a l'aula d'anglès.

3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En aquest apartat exposarem el marc teòric que fonamenta aquest treball, organitzat en de dos grans blocs. En el primer bloc qüestionarem el sistema sexe-gènere tot explorant les bases que fonamenten la nostra societat. Seguidament, en el segon bloc, parlarem de la coeducació, una eina transformadora que pretén problematitzar i superar aquest sistema discriminatori.

3.1 El sistema “sexe-gènere” i les dinàmiques de discriminació

“Una no neix dona, es converteix en dona”

Simon de Beviour (1950)

L'origen dels anomenats estudis de gènere es remunta al 1947, quan Simon de Beviour, en la seva influent obra *El Segon Sexe* (1950) posa en manifest que el fet de ser dona o home és fruit d'una construcció cultural, no biològica. Tot i que ens els temps de Beauvoir encara no es parlava de *gènere*, era indiscutible que calia qüestionar d'on proveïen les dinàmiques discriminatòries que impregnaven la societat. (Martínez, 2011) Quantes vegades hem sentit que les dones són el sexe dèbil? D'on sorgeixen aquestes desigualtats? Per raons biològiques s'ha construït una realitat desigual entre homes i dones, una realitat on les dones ocupen un segon pla, constitueixen “el segon sexe”. Aquesta desigualtat recau principalment en la seva condició femenina que antigament les destinava únicament a la maternitat, funció natural “de repetir la vida al reproduir- la però que no projectava res nou, per això no afirmava la seva existència com ho feien els homes en arriscar la seva vida a la guerra o en la caça” (Garcia, 2011, p. 34, traducció pròpia). Amb l'aparició del concepte *gènere*, de la qual Beauvoir en va ser una pionera sense saber-ho, aquestes desigualtats aparentment per motius biològics es van qüestionar.

Marta Segarra (2013), en un treball d'investigació, ens indica que els primers usos del concepte gènere tal i com l'entendem actualment, sorgeixen cap als anys 60. És en aquesta època, doncs, quan es diferencia el sexe del gènere. Les següents definicions² ho exposen d'una manera aclaridora:

“El sexe el conformen les característiques biològiques del nostre cos (fisiològiques, anatòmiques, cromosòmiques i hormonals). El sexe es determina segons com són els genitals externs d'una persona per poder-li assignar en el moment que neix la categoria de dona o d'home (dimorfisme sexual).”

“El gènere és una construcció social i cultural binària (home/dona). “Es defineix com l'assignació de rols i comportaments que cada societat i cultura atribueix a cada sexe. Inclou la forma de vestir, de relacionar-se, d'assumir responsabilitats socials, familiars i professionals.”

Aquesta diferència va ser essencial per demostrar que les desigualtats entre homes i dones no requeien en fets biològics i que per tant, aquestes no tenien un “fonament ‘natural’” (Segarra, 2013, p. 19). Tot i que no entrarem en detalls, anys més tard cap als 90, la teoria *queer*³ impulsada principalment per autores com Judit Butler o Eve. K Sedgwick, fan un pas endavant tot afirmat que el sexe també és una construcció social. Tot i que aquestes noves tendències de pensament han tingut gran influència, en la nostra societat encara persisteix la creença que les dones s'han de comportar segons el gènere femení i els homes segons el masculí, pensament és erroni que s'ha de superar. Així doncs, malgrat els avenços que s'han anat produint al llarg dels anys en aquest àmbit, aquest sistema de creences, anomenat “sexe-gènere”, segueix modelant la nostra identitat i les nostres relacions. Per això, cal tenir molt present la influència d'aquest per fer camí cap a una igualtat real.

---

² Definicions extretes del CAIB apartat titulat *Sexualitat i Gènere* (2018)

³ EL concepte *Queer* engloba a totes aquelles persones que tenen una identitat de gènere i sexual diferent a la de la norma.

3.1.1 Què és el sistema “sexe -gènere”?

Com bé s’ha exposat, la nostra societat actual està construïda per un sistema anomenant sexe-gènere que fa evident una relació desigual de poder entre els homes i les dones. Aquest concepte teòric, creat cap als anys 70 per un grup de feministes anglòfones occidentals, pretén verbalitzar com està construït el nostre sistema. Aquest va ser definit per primera vegada per Gayle Rubin de la manera següent: “el conjunt d’accions pel qual la matèria primera biològica del sexe i la procreació humana es modelen segons la intervenció humana” (Rubin, 1975, com s’ha citat a Segarra, 2013, p.18).

En altres paraules, aquest és un sistema d’organització social que divideix la societat en dos (masclès i femelles). Segons el sexe en el que naixem, se’ns imposa una sèrie de rols i expectatives diferents. Aquest sistema ens indica com hem de viure i convida les persones. La guia *Explica’m un conte: coeducar en la petita infància a través dels contes* (2017), creada per diverses associacions, ens parla del sistema “sexe-gènere” i afirma que aquest “pressuposa una correspondència directa i unívoca entre el sexe atribuït (masclè/ femella), la identitat de gènere (home/dona), el rol de gènere (masculí/femení) i el desig sexual (heterosexual)”. Segons aquesta norma, s’espera que una persona amb vagina es senti dona així com “s’espera que actuï segons el model hegemònic de feminitat i que, en un moment de la seva vida, senti desig sexual vers els homes” (Escola Bressol Canigó, Associació CoeducAcció, Districte de Ciutat Vella, Direcció de Feminismes, 2017, p. 15) Aquesta classificació binària, doncs, exclou del sistema a moltes persones que no s’identifiquen amb la norma, fet que perpetua les dinàmiques de discriminació.

3.1.2 Sexisme, Masclisme i LGTBIfòbia

Com acabem d’esmentar, aquest sistema de pols oposats discrimina a les persones que no encaixen en aquests paràmetres, persones que transgredeixen la norma. Per exemple, totes aquelles persones que s’identifiquen amb un

gènere diferent o que expressen la seva identitat de gènere de manera diferent del sexe que se'ls hi va ser assignat al néixer.

	NORMA		EXCLUSIONS
SEXE	MASCLE ↓	FEMELLA ↓	INTERSEXUALS
IDENTITAT DE GÈNERE	HOME ↓	DONA ↓	PERSONES TRANS, PERSONES NO BINÀRIES
EXPRESSIÓ DE GÈNERE	MASCULÍ ↓	FEMENINA ↓	DONES NO FEMENINES, HOMES NO MASCULINS
ORIENTACIÓ SEXUAL	T'AGRADEN LES DONES	T'AGRADEN ELS HOMES	LESBIANA, GAI, BISEXUAL, AIXÍ COM ALTRES SEXUALITATS

Aquestes discriminacions i violències poden agafar múltiples formes com ara el sexisme, el masclisme i la LGTBIfòbia.

Sexisme

Les actituds i comportaments sexistes són tots aquells que perpetuen la discriminació entre les persones basant-se en el seu sexe. Això es posa en manifest mitjançant el llenguatge, símbols i costums històricament arrelades a la nostra societat. La *Guia de recomanacions per a la detecció de violència masclista en homes* (2013) de l'Ajuntament de Barcelona posa en manifest que la funció del sexisme consisteix en “naturalitzar la relació entre sexe i gènere, i fer aparèixer aquest últim com la mera manifestació externa d'una essència continguda en el sexe com a fet biològic, i que cada persona portaria en el seu interior des del moment de néixer” (Benito et al, p. 6). La nostra societat actual és sexista ja que seguim adjudicant diferents rols a les persones depenent del seu sexe.

Masclisme

Constantment sentim a parlar de les violències masclistes, però que és ben bé el masclisme? Primer de tot hem d'indicar que aquest beu del sexisme que impregna la nostra societat. Segons la *Llei 2008 del Dret de les dones a erradicar la violència masclista* "el masclisme és el concepte que de forma més general defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior" (p. 15). A més, en guia *Desaprenent: una mirada feminista a l'etapa secundària* (2019), elaborada per les cooperatives *Coeducació* i *Candela*, les autores exposen que "quan parlem de violències masclistes ens referim també a les violències (hetero)masclistes que genera la norma heterosexual i cisgènere cap a les persones que no compleixen l'expectativa social pel que fa al gènere" (Coeducació SCCL, Candela SCCL, p. 41). Així doncs, aquesta ideologia que es basa en la suposada superioritat dels homes i de les persones heterosexuals, provoca infinitat de violències. Moltes d'aquestes difícils de percebre ja que les tenim interioritzades i no les concebem com a tal. A continuació es mostra aquest "iceberg" de violències masclistes extret d'un article del CCMA anomenat *Un iceberg a tenir present: violències masclistes visibles i invisibles* (2019):

Tot i que no hi entrarem en detall, val a dir que la violència masclista pren múltiples formes (violència física, psicològica, sexual, econòmica, etc.) i es duu a terme malauradament també en múltiples esferes (en la parella, en l'àmbit familiar, en el món laboral, en l'àmbit social, etc).

LGTBlfòbia

Com acabem de veure, aquestes violències masclistes també les pateixen totes aquelles persones que no encaixen en els mandats de gènere ja que el masclisme va acompanyat de la heteronormativitat. Amb això en ment, doncs, les dones no són les úniques que pateixen aquestes discriminacions i violències sinó que també les persones que formen part del col·lectiu LGTBIQ+⁴, persones que no es senten identificades amb l'expressió, identitat de gènere i orientació sexual normatives. Moltes d'aquestes persones han patit discriminacions i han rebut conductes d'odi per aquest fet. Aquestes conductes són fruit de la LGTBlfòbia. És cert que la lluita per part d'aquest col·lectiu, ha aconseguit grans fites, sobretot a nivell legal, tot i així es segueixen necessitant polítiques que visibilitzin i normalitzin la seva realitat per a així assegurar la inclusió real a la societat.

Com hem pogut comprovar, el sistema "sexe-gènere" opera en tots els àmbits de la nostra societat, així doncs, també està present en els nostres centres educatius. Per això, en l'àmbit educatiu és necessari observar, analitzar i *problematitzar* aquest sistema per així avançar cap a un sistema lliure de discriminacions. De tot això i més, en continuarem parlant en el segon bloc.

---

⁴ LGTBIQ+ és l'acrònim utilitzat per referir-nos a les persones Lesbianes, Gais, Bisexuals, Transsexuals, Intersexuals, *Queer* i altres tipus d'identitats als marges.

3.2 La coeducació: una eina transformadora

“No hi ha temps per perdre,
l'impossible és avui el necessari.”

Paul B. Preciado⁵

Els centres educatius no són una bombolla aïllada de la societat, ans al contrari. Podríem imaginar-nos que aquests són ciutats en miniatura on el professorat i l'alumnat són els seus ciutadans i ciutadanes amb drets i deures individuals i col·lectius. A mesura que la societat avança i evoluciona, també ho fan aquestes petites “ciutats educatives”. Però no tot són transformacions positives. Malauradament, com bé hem exposat en l'apartat anterior, la nostra societat actual no està lliure de desigualtats. El nostre model social actual divideix el món en dos, fet que moltes vegades impossibilita que les persones ens desenvolupem lliurement.

Fa segles que lluitem per la igualtat d'oportunitats, per erradicar el sexisme i l'androcentrisme. Una lluita vigent i molt necessària. És cert que hem fet un pas endavant i que les polítiques d'igualtat en educació estan a l'ordre del dia, tot i així, aquest “avançament espectacular produït en un centenar d'anys no ha estat suficient per redreçar un desequilibri de molts segles” (Roset, Pagès, Lojo, Cortada, 2008, p.13). És innegable que la història ens ha deixat una herència cultural que contribueix a la normalització dels mecanismes de discriminació. De totes maneres, hem de promoure una educació que treballi de manera transversal els estereotips de gènere, la prevenció de la LGTBIfòbia, la normalització dels diferents models de famílies i la sexualitat lliure de violència, entre d'altres.

Paul B. Preciado, filòsof principalment dedicat a la teoria *queer* i als estudis de gènere, en una entrevista a *El Diari de l'Educació* (2 de febrer de 2016), qüestiona la idealització dels centres educatius com a espais de protecció i llibertat. El filòsof considera que hi ha una violència inherent en els centres i que

---

⁵ Extret de l'entrevista a *El Diari de la Educació* (2 de febrer de 2016)

hi ha un llarg camí per endavant. Preciado proposa que els centres, enlloc de ser un “espai de reproducció de la norma” siguin “un espai de crítica”. En altres paraules, els centres educatius formen part d’un engranatge de reproducció social, econòmica i cultural que perpetua la transmissió de desigualtats. Per aquest motiu, tot i que aquests espais educatius en molts aspectes siguin un reflex de la nostra societat, tenen a les seves mans la oportunitat de reconstruir-la i millorar-la.

És innegable, doncs, la necessitat de construir un model educatiu que reconstrueixi les pautes de reproducció establertes. Certament, pot semblar utòpic parlar de construir una “ciutat educativa” ideal, feta a mida, però sense aquests ideals, no hi hauria ni transformació, ni evolució. El sistema educatiu és una eina de canvi i els centres educatius són espais privilegiats on adquirir nous hàbits de socialització. Ara bé, què necessitem per començar a construir aquesta petita “ciutat educativa” ideal? Necessitem la coeducació: una eina amb un gran poder transformador.

3.2.1 Un recorregut per la història

Abans de parlar de la situació actual en els centres educatius, cal fer un breu recorregut per la història per així entendre millor què és la coeducació i el perquè de la seva aparició. Com bé hem exposat anteriorment, l’evolució del sistema educatiu sorgeix en paral·lel als canvis de la nostra societat. Per això, hem d’esmentar que el terme “coeducació” ha viscut diferents èpoques i situacions al llarg de la història i ha evolucionat en paral·lel als canvis de posició i poder de les dones. Tot i que en aquest treball no explicarem què és el feminisme ni la història d’aquest moviment, però cal clarificar que la coeducació beu dels estudis i la lluita feminista.

L'escola segregada

Les bases del nostre sistema educatiu actual, com bé esmenta Marina Subirats, comencen a sorgir cap a mitjans del segle XVIII a Europa. En aquell moment, la línia de pensament es centrava en la idea següent: Déu havia creat els homes i les dones per desenvolupar una missió social diferent i jeràrquicament ordenada. Per aquest motiu, l'educació que havien de rebre també hauria de ser diferent. Rosseau, pare de la pedagogia moderna, va tenir una influència molt important pel que fa a la propulsió d'aquestes idees. Amb la seva obra *Emili*, l'autor recolzava aquestes suposades diferències de naturalesa i responsabilitat entre homes i dones, atorgant-los superioritat als primers. (Subirats, 1994).

El nostre sistema educatiu, des dels inicis, va participar en la perpetuació d'aquestes idees i dinàmiques de discriminació. Des de bon principi, l'educació estava únicament adreçada a un públic masculí. Mentrestant, on eren les nenes? A la llar. L'entorn familiar era l'espai on havien de ser educades, ja que seria allà on construirien i desenvoluparien la major part de la seva vida. Una vida amb una missió molt clara: cuidar dels demés (Roset, Pagès, Lojo, Cortada, 2008). La inferioritat de les dones tant biològicament, intel·lectualment com moralment, era innegable.

Més endavant augmenta la necessitat d'educar a les nenes, principalment de classe baixa, per que així poguessin desenvolupar eficaçment la seva missió. Tot i que pot semblar un avenç, les lleis educatives dels segles XVIII i XIX a Espanya, indiquen que els nens i les nenes han d'educar-se en escoles diferents i rebre continguts diferents. (Subirats, 1994). És a dir, es dissenyen dos models d'educació escolar diferenciats, en funció de les seves pressuposades diferències genèriques. Els continguts acadèmics, doncs, no eren els mateixos. De fet, aquestes noves escoles, eren una rèplica degradada de les escoles dels nens (Roset, Pagès, Lojo, Cortada, 2008).

La cultura domèstica era l'eix de la seva formació. És a dir, principalment, l'educació de les nenes es basaria en resar i cosir ja que l'objectiu era formar-les per a ser bones mares i esposes. Subirats (1994) exclama que fins el 1821 no es determina en l'ordenament legal que també han d'aprendre a llegir, a escriure i a explicar, activitats que ja feia temps que eren obligatòries per a les persones de sexe masculí. Gràcies a constants lluites i demandes de per l'escolarització de les nenes i el dret de les dones a realitzar estudis superiors, es van aconseguir grans fites durant el s. XX.

L'escola mixta, un model d'igualtat formal

A Espanya, durant la Segona República (1931) s'implanta un nou model d'escola, l'escola mixta, on nens i nenes podrien cohabitar dins d'un mateix espai educatiu. El fet que aquest nou model es fes obligatori el 1937, obria noves possibilitats per erradicar les desigualtats presents. En aquells moments, ja es parlava de coeducació, però el terme s'utilitzava com a sinònim d'aquest nou model educatiu. És a dir, el terme "coeducació", només designava la coexistència d'homes i dones en un mateix espai. Enmig d'aquestes ganes de canvi i de "coeducació" va esclatar la guerra civil. La dictadura de Franco va suposar una gran regressió en matèria d'igualtat educativa i un retrocés dels drets i llibertats de les dones. En aquest període, es prohibeix l'Educació Mixta i es torna a implantar el model separatista. (Subverviola, 2012).

Més tard, amb l'arribada de la democràcia parlamentària, aquesta situació va canviar. La Llei General d'Educació 14/1970 del 14 d'agost reconeix la igualtat d'oportunitats pel que fa a l'educació per a homes i dones i abandona la idea de la segregació per sexes. Es reobre la porta del sistema d'educació conjunta, tot restablint el model de l'escola mixta, ara basada en un currículum únic. A més, s'implanta el dret universal a l'educació i l'escolarització es va fer obligatòria per a tot l'alumnat fins als 14 anys i intentar superar, d'aquesta manera, l'analfabetisme femení existent (Subverviola, 2012). Un cop implantada aquesta llei, en la ment de moltes persones es va crear un fals imaginari. Es creia que

amb la “coeducació” les discriminacions sexistes deixarien d’existir. Però, feta la llei, feta la igualtat?

És cert que es va anar obrint camí cap a la igualtat però la herència cultural ho dificultava. Les desigualtats es van perpetuar, principalment perquè es van incloure a les dones en un sistema educatiu creat des d’una mirada androcèntrica. El nou model educatiu “es limita a agrupar a les aules les nenes i els nens i deixar fora del món acadèmic tot allò que té a veure amb el món i el saber de les dones” (Peraza i Carreras, 2011, p.19). Cap a la dècada dels 80, investigacions feministes sobre la pràctica educativa recalquen aquests punts tot posant en manifest que “la escola mixta exercia una socialització diferenciada que servia de reproducció, legitimació i perpetuació de les desigualtats d’origen” (Ballarin, 2006, p.5, traducció pròpia). Per exemple, això es feia visible amb el predomini d’un currículum sexista amb representacions androcèntriques dominants, entre d’altres.

El 3 d’octubre de 1990, amb la Llei Orgànica General del Sistema Educativo (LOGSE), es va passar d’aquesta igualtat formal a una igualtat més real pel fet d’incloure la coeducació com a contingut curricular. (Álvarez-Uria, Vizcarra Morales i Lasarte Leonet, 2019) Era evident, doncs, la necessitat d’un canvi de paradigma. Es necessitava incidir en un educació igualitària on l’objectiu principal fos valorar, respectar, visibilitzar i acollir les diferències. Una nova manera d’educar que tingués com a principal objectiu el desenvolupament integral de les persones al marge d’estereotips i rols de gènere. Era necessària una escola coeducativa, entenent “coeducació” com l’educació per a la igualtat. (Suberviola, 2012).

Fent camí cap a una escola coeducativa

Durant aquestes últimes dècades a nivell estatal i autonòmic s’han aprovat un seguit de lleis i programes per superar l’escola mixta. Aquests promouen mesures per assolir la tant desitjada igualtat així com l’erradicació de les

violències de gènere. El Pla de Coeducació de les Illes Balears (2019-2022) analitza el marc normatiu de referència. Basant-nos en aquest document, a continuació farem un recorregut per la normativa estatal. Val a dir que no en farem un anàlisi, ja que es pot trobar perfectament exposat a El Pla mencionat.

- La Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.
- La Llei 3/2007, de 22 de març, d'igualtat efectiva entre dones i homes
- La Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs.

A més, cal sumar-li en aquesta llista:

- La Llei Orgànica 3/2020, del 29 de desembre, per la que es modifica La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. La nova llei, anomenada LOMLOE obra noves vies i possibilitats per millorar la situació actual tot posant l'èmfasi en la coeducació com l'eix rector.

Pel que fa a la normativa autonòmica (Illes Balears):

- La Llei 8/2016, de 30 de maig, per garantir els drets de lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals i per erradicar l'LGTTBI-fòbia.
- La Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes a les Illes Balears.
- El Decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears.

Com ens indiquen les autores de *Explica'm un Conte* (2017), avui en dia ens trobem "en un moment de renovació pedagògica i crítica dels processos d'aprenentatge" (p. 25). Els reptes de la coeducació i del feminisme han evolucionat, en aquesta lluita s'hi han sumat altres col·lectius que històricament també han estat afectats per les dinàmiques discriminatòries del nostre sistema binari. Els objectius de la coeducació també han evolucionat i van més enllà de

d'erradicar les traves que tenien les dones per accedir al coneixement i a les escoles superiors. Actualment l'objectiu principal de la coeducació té relació amb els canvis en els models de gènere. És a dir, la tasca fonamental és “transmetre una socialització dels gèneres que elimini els aspectes negatius i les jerarquies dels models vigents i obri el camí al ple desenvolupament de cada criatura” (Subirats, 2017, “els objectius de la coeducació avui”, para. 1).

Així doncs, amb aquesta nova visió, què entenem per una escola coeducativa? EL Pla de Coeducació de les Illes Balears (2019-2022), creat a partir de les necessitats exposades al marc normatiu de referència, té com a principal objectiu “aconseguir que l'acció educativa que es duu a terme als centres educatius de les Illes Balears estigui basada en els principis de la coeducació i de la igualtat d'oportunitats”(p.9). A més, en aquest pla, s'exposen els principis de la coeducació d'una manera aclaridora:

“Entenem per escola coeducativa aquella en la qual s'equilibren les mancances amb les quals l'alumnat arriba a les aules a conseqüència del masclisme que impregna la societat; aquella en la qual s'eliminen tot tipus de desigualtats o mecanismes discriminatoris per raó de sexe, identitat i expressió de gènere; característiques físiques, psíquiques o sexuals; diversitat familiar; ètnia, procedència o classe social, i aquella en la qual l'alumnat, així com tota la comunitat educativa, pugui desenvolupar lliurement les seves identitats en un clima d'igualtat real i sense cap tipus de condicionants o limitacions imposades” (p. 5).

Per tant, “la coeducació consisteix a dur a terme un canvi cultural” (Subirats, 2017, “l'escola mixta i el progrés educatiu femení”, para. 10). Tot i que anem per bon camí, no ens podem aturar, ni esperar. Subirats en una entrevista afirma que seguim en la escola mixta, encara no tenim una escola coeducativa (Bello i Iglesias, 2017). Les recurrents pràctiques discriminatòries tan arrelades a la nostra societat han dificultat el procés de transformació cap a un model d'escola coeducativa. Així com també ho han dificultat la perspectiva androcèntrica que

domina i ha dominat els continguts, la metodologia i el llenguatge en els nostres centres educatius. Què cal fer, doncs, per a avançar i crear una bona acció coeducativa? Primer de tot, és necessari no només qüestionar-se el currículum formal sinó aquell que s'amaga en els nostres actes i en les nostres paraules.

3.2.2 La problemàtica del currículum ocult

Un repte de la coeducació és l'anomenat currículum ocult, entès com tot aquell seguit d'ensenyaments que es transmeten de manera implícita com ara els valors i les creences. A través d'aquest, es continuen transmetent estereotips i actituds de discriminació sexistes, masclistes i LGBTBfòbiques. La problemàtica rau en que aquestes "idees procedeixen de la tradició cultural i s'assumeixen socialment de manera acrítica perquè són viscudes per tothom com a òbvies i naturals" (Roset et al., 2008, p. 14). El currículum ocult, és molt poderós (i molt perillós) pel simple fet que no és visible, i per tant, és més difícil de detectar i erradicar. Però, com transmetem tots aquests coneixements? Doncs per mitjà de moltes vies, principalment a través dels llenguatges que utilitzem per transmetre la informació: el llenguatge oral, l'escrit i el visual (Acaso i Nuere, 2005). D'aquesta manera, no només els transmetem mitjà d'actes, paraules i actituds sinó que també a través de les imatges, pel·lícules, llibres, entre d'altres.

Tot i així, el currículum ocult no només és una realitat aïllada a l'aula. Amparo Tomé ens indica que aquest també es defineix en els principis i els codis ètics del centre fets visibles a través de la disciplina, la organització de la escola, les relacions jeràrquiques, els horaris o els criteris elaborats pel claustre i el consell escolar (encarregats d'escollir el material escolar més apropiat pel centre com ara els jocs, lectures, llibres, etc.) (Tomé, 2018) Per tant, tota la comunitat educativa té un paper fonamental pel que fa a la transmissió i perpetuació de tots aquests valors i sabers. Però, què podem fer per millorar? Primer de tot és necessari canviar la mirada. Necessitem observar per poder visibilitzar el que ha estat ocult i d'aquesta forma erradicar-ho. A continuació exposarem estratègies per fer-ho possible.

3.2.3 Què cal fer per treballar des de la coeducació?

Primer de tot, val a dir que per dur a terme una bona acció coeducadora a nivell de centre, aula i entorn s'han de tenir en compte varis aspectes. La guia titulada *Desaprenent*, mencionada altres vegades en aquest treball, exposa les següents línies estratègiques:

1. **La superació dels estereotips de gènere:** hem de crear un sistema de valors que qüestionï la mirada androcèntrica, que permeti a tot l'alumnat desenvolupar-se lliurement independentment de si han estat socialitzats com a nois o noies.
2. **La valoració del món considerat tradicionalment femení:** Hem de treballar i posar en valor de manera transversal tot allò vist i entès com a femení. Aspectes com l'empatia, la cura, les emocions, la delicadesa, la cooperació, la comunitat són sabers imprescindibles per la vida i han d'arribar a tot l'alumnat.
3. **Educar en la diversitat:** Diversitat de famílies, de desitjos sexuals, d'identitats, de maneres d'estimar i de formes de ser. Diversitat en la manera de raonar, actuar, parlar. Diversitat de religions, de classe, d'ètnies, de cultures. Hem d'entendre que la diversitat ens enriqueix, és un valor afegit i no hauria de ser un mecanisme de discriminació.
4. **Generar unes relacions justes i equitatives:** hem de superar les relacions basades en la violència tot integrant la cultura de la pau i la no-violència.

Amb aquests aspectes a treballar en ment, Marina Subirats en el seu llibre titulat *Coeducació, aposta per la llibertat* (2017) ens explica com avançar des de la coeducació. Ens indica que fa anys que utilitzen una metodologia per treballar amb les escoles anomenada "recerca-acció". Aquesta implica quatre grans

fases: formar un equip de treball, iniciar una fase de recerca, passar a l'acció i avaluar periòdicament les actuacions i correccions. A continuació, analitzarem els punts claus de cada fase pas per pas per així tenir una visió general d'aquesta metodologia. Així doncs, com podríem començar?

Constitució d'un equip de treball

Primer de tot, si per part del centre es vol treballar i avançar amb la coeducació, és essencial construir un equip de treball. D'aquesta manera, les mirades es multiplicaran i es compartiran visions, idees i propostes de canvi. El projecte del centre ha d'incorporar aquest treball coeducador i ha de tenir "uns temps i unes trobades periòdiques per progressar".

Començar la fase de recerca

El segon pas consisteix en una fase de recerca per a així conèixer els models culturals que impregnen la nostra societat. És a dir, principalment s'ha de conèixer que vivim en una cultura androcèntrica. Aquesta fase l'anomena "la construcció de la mirada violeta" És a dir, mitjançant la observació, es farà visible allò que teníem "davant dels nostres ulls, però no en els nostres cervells, no en els nostres conceptes" i que per aquest motiu, era invisible. (2017, "començar la fase de recerca", para. 2). En altres paraules, visibilitzarem el currículum ocult. Aquesta nova mirada serà de gran ajuda per a poder percebre les dinàmiques de discriminació encara tant presents. Per fer-ho, s'haurà de crear un pla de treball on s'analitzin i s'observin els àmbits d'actuació que presentarem més endavant en aquest treball. Aquesta fase és recomanable que es dugui a terme durant tot un curs escolar, d'aquesta manera es podran establir uns fonaments sòlids.

Iniciar la fase d'acció

Un cop ens haguem posat les "ulleres violetes" i haguem visibilitat, observat i analitzat certes conductes i maneres de fer que estem transmetent a l'alumnat i que cal canviar, s'ha de passar a l'acció. Subirats esmenta que en aquesta fase es planteja "la introducció sistemàtica de canvis en les diverses pràctiques

escolars que haurem analitzat i que hem vist que són discriminatòries” (2017, “iniciar la fase d’acció”, para. 2). Aquests canvis però, no es poden fer d’immediat, necessiten consensuar-se amb tot el professorat i l’alumnat. Es tracta d’un procés lent de prova-error. Un cop fet els canvis, no es pot afluixar la guàrdia, cal mantenir-se al dia.

Avaluació periòdica d’allò que s’ha fet i les correccions necessàries

Aquesta fase també és essencial per comprovar si tots aquests canvis que hem anat incorporant en el centre, es segueixen mantenint. Subirats també ens indica que s’hauria de fer una avaluació cada curs. Durant un parell de setmanes s’hauria de tornar a la segona fase, la de recerca, per així comprovar si les noves pràctiques ja formen part de la cultura del centre.

3.2.4 Àmbits d’observació i Intervenció

Aquest apartat segueix prenent com a punt de partida el llibre Subirats (2017) per a poder analitzar un seguit d’àmbits d’observació i intervenció on cal fer recerca perquè la coeducació als centres sigui real i efectiva. S’ha d’indicar que tot el que presentarem és només una petita part de tot allò que s’ha de canviar i es pot millorar en els centres educatius. No hi entrarem en detall ni farem un anàlisi exhaustiu, tot i així, a continuació presentarem els quatre àmbits d’observació i intervenció segons Subirats:

Àmbit 1: Ocupació i ús de l’espai per part dels nens i nenes (jocs, joguines i esports)

Subirats exclama que la ocupació i ús dels espais és fa d’acord a “una jerarquia de poder” (2017, “Ocupació i ús de l’espai per part dels nens i nenes (jocs, joguines i esports”, para. 2). És a dir, tot i que el dret d’ocupar certs espais no sigui formal, les costums, creences i la nostra socialització fan que hi hagi certes persones que tinguin el poder d’ocupar-los i d’altres no. Recapitulant, un bon exemple d’aquest fet seria el model d’escola segregada. Com bé hem vist

anteriorment, l'ocupació de l'espai educatiu, en aquells temps, estava molt limitat a les nenes, noies i dones. Elles havíem d'estar allà on els hi pertocava: a la llar. L'home és el que havia de dominar aquest espai. Tot i així, hem d'indicar que totes aquestes dinàmiques sorgeixen molt abans d'accedir a l'escola, comencen just al néixer. Els jocs i joguines que reben els infants influiran molt en l'ús dels espais. Generalment, els nens reben jocs i joguines que impliquen moure's, així doncs, inciten l'ocupació d'un espai ampli. Pel contrari, les nenes, tradicionalment han rebut més joguines enfocades a les cures que no impliquen tan moviment.

Centrant la nostra atenció als instituts, hem de posar especial atenció als patis. El centre d'aquest espai sol ser la pista d'esport, on normalment hi juguen els nens. Per això, Subirats proposa dues accions. Primer de tot, possibilitar a tot l'alumnat l'ús dels espais dominants i més valuosos dels patis. Per exemple, limitar els dies de jugar a pilota setmanals, per així deixar marge a que es realitzin altres activitats. En segon lloc, que totes les activitats i jocs siguin valorats de la mateixa manera. És a dir, s'hauria de rebaixar el valor de les pràctiques considerades dominants com podria ser el futbol i donar importància a les activitats més tranquil·les ja que també són enriquidores. S'ha d'aconseguir que tot l'alumnat es senti reconegut, inclòs i vàlid. Per exemple, en les etapes inicials, una bona manera de fer-ho és que el professorat entri en el joc organitzat per les nenes. D'aquesta manera, posa en valor aquesta activitat i es genera un canvi de mirada. A més, el professorat opera com un dels grans referents fet que farà que aquest mètode sigui efectiu.

Àmbit 2: El llenguatge

Les llengües són construccions socials, i com a tals, modelen i "reflecteixen els hàbits, els paisatges, les relacions, les institucions, els valors i els interessos de les societats que les han creat" (2017, "el llenguatge, gran matriu de pensament", paràgraf 3). Aquest fet provoca que les llengües no siguin neutrals. Subirats indica que, com bé sabem, les nostres llengües el castellà i el català, utilitzem el

gener masculí per a designar a tots els individus. L'ús genèric del masculí marca les diferències, no és inclusiu ja que perpetua les relacions de poder desiguals així com les discriminacions per gènere tot invisibilitzant a les dones.

Què cal fer doncs per canviar i millorar? Hem de començar a canviar el llenguatge que s'utilitza al centre. Per fer-ho, primer de tot s'ha de revisar el llenguatge escrit (cartells rètols, correspondència a les famílies, etc) i modificar-los per termes neutres. Seguim, quan ens adresem a l'alumnat, també ho hem d'evitar el masculí com a universal. Pel que fa a l'àmbit aula, varies investigacions ja en els anys 80, afirmen que les nenes parlen menys que els nens a classe de manera pública. A més també s'ha demostrat que el professorat dirigeix menys atenció a les nenes. Per aquest motiu, el professorat s'ha de dirigir més a les nenes i parlar més amb elles, ja que d'aquesta manera adquiriran més seguretat i confiança i sortiran de l'esfera privada. És cert que no és un procés ni fàcil ni ràpid, però és molt necessari per a construir una escola coeducativa lliure de desigualtats.

Àmbit 3: La forma en com ens relacionem.

Els centres educatius han de garantir que es treballi des de la cooperació i l'empatia. Per fer-ho hem de superar els models competitius i les violències. Subirats afirma que els nois i els homes, per reivindicar i reafirmar la seva virilitat, moltes vegades utilitzen conductes agressives i violentes. Tot i que a vegades entre iguals es generen aquestes situacions com una forma de joc, "quan es produeix entre persones molt desiguals és quan pot agafar una dimensió greu" (2017, "aprenent a relacionar-se", para. 6) Com, per exemple, el bullying o possibles violències de gènere. Aquestes situacions no només s'han d'erradicar sinó que hem d'intentar que ni es manifesti aquesta problemàtica.

Com es pot fer? Doncs tot posant èmfasi i valor en actituds de cura, respecte, pau i cooperació. A més, pel que a mi respecta, considero que una altra manera de fer-ho seria acompanyant a tot l'alumnat preguntar-se certs aspectes de la

masculinitat. Hem d'intentar construir noves masculinitats allunyades del model tradicional i que es desvinculin de la idea de domini així com d'heroïsmes i de violències. També, per afavorir la inclusió, el respecte i l'empatia una bona manera seria conèixer, reconèixer i visibilitzar la diversitat i entendre-la com un aspecte enriquidor.

Àmbit 4: Els sabers de referència

Subirats ens indica que hem de prestar especial atenció en el currículum formal i com transmetem els coneixements. Hem de revisar els llibres de text però també hem posar especial atenció en les unitats didàctiques que creem així com tot el material que s'utilitza a l'aula (els contes, la literatura infantil i juvenil, etc.). En altres paraules, tot allò que "té la consideració de 'cultura' que s'ha de transmetre a les noves generacions" (2017, "els sabers de referència, par. 5). Tot allò que presentem i exposem a l'aula així esdevindran un marc de referència que formarà part de la seva cultura i de la manera que entendran el món. Les representacions en els llibres i contes com en qualsevol material de suport ha de garantir representacions realistes dels personatges. Tothom s'ha de poder identificar amb allò que ensenyem i allunyar-nos dels rols i estereotips de gènere que la nostra societat ens ha imposat.

Què hem de fer per passar a l'acció? Doncs en primer lloc, revisar els llibres de lectura. Venim d'una tradició on els contes i molta literatura juvenil estan impregnats de rols i estereotips de gènere. Actualment, afortunadament, hi han molts contes infantils que s'allunyen d'aquesta tradició. De totes maneres, s'ha de vigilar i analitzar bé quin material s'escull. Per fer una bona tria, s'hauria de fer una anàlisi de la presència de personatges femenins i els seus rols dins el llibre. En segon lloc, és indispensable escollir bé els llibres de text. Aquesta tasca és més feixuga ja que molts d'ells encara tenen una perspectiva androcèntrica. Encara que varia amb les editorials, no s'ha avançat molt. Pel que al professorat respecta, Subirats en indica que una manera de solucionar aquest problema és transmetre els sabers que hi ha al llibre d'una manera diferent. També, per

exemple, es podria fer veure a l'alumnat que el material dels llibres s'ha de completar. Se'ls hi ha de despertar l'esperit crític, és de suma importància.

Per acabar, afegiria que una bona manera d'endinsar-nos en la coeducació és treballant continguts coeducatius a l'aula. Això ho podríem fer tot creant unitats didàctiques que explorin temes relacionats o simplement planificant sessions o activitats concretes on es treballin aquests continguts. Considero que és essencial treballar d'una manera transversal i educar per aprendre a viure i convidaure. Amb tot això en ment, a continuació presentem la proposta d'intervenció anomenada *Càpsules Coeducatives*. Aquesta ofereix recursos per al professorat de l'àrea de llengües estrangeres (anglès) per així integrar continguts de coeducació dins l'aula.

4. DESENVOLUPAMENT DE LA PROPÒSTA

Com bé hem anat veient en els apartats anteriors, si volem fer camí cap a una escola coeducativa, es necessiten fer canvis. De totes maneres, els canvis només es produeixen si es passa a l'acció. Per aquest motiu, aquest apartat presenta una proposta d'intervenció anomenada *Càpsules Coeducatives: un antídoto per combatre el sexisme, el masclisme i la LGTBIfòbia*, un recull de recursos per facilitar la incorporació de continguts de coeducació a l'aula d'angles. S'ha d'indicar que aquests continguts coeducatius es treballaran a través de la literatura anglesa i la cultura visual/artística.

Aquesta proposta consta de 7 *Càpsules Coeducatives* especialment pensades per dur-se a terme en un centre educatiu de Secundària. Les *Càpsules* estan organitzades per nivell i temàtiques. L'objectiu d'aquestes és visibilitzar i combatre conductes discriminatòries especialment per motius de gènere. Considerem que treballar temes transversals com a pretext per aprendre un idioma, no només permetrà obtenir beneficis a nivell lingüístic, sinó que potenciarà un aprenentatge significatiu carregat de valors.

Aquestes càpsules s'han creat amb la intenció de donar un marc de referència des del qual partir. És a dir, aquestes només estan pensades per a servir com a punt de partida per ajudar al professorat d'anglès a incorporar en les seves unitats didàctiques temàtiques de coeducació.

4.1 Objectius específics

Els objectius específics d'aquesta proposta són els següents:

- Apropar la coeducació a l'aula d'anglès. Cal passar a l'acció i integrar continguts de coeducatius dins les aules.
- Donar eines al professorat de l'àrea de llengües estrangeres per treballar l'idioma des d'una mirada coeducativa, artística i cultural i no només lingüística.
- Educar en la diversitat tot normalitzant i visibilitzant realitats no normatives.
- Problematitzar els rols i els estereotips de gènere així com l'ús sexista del llenguatge.
- Crear nous referents a través de la literatura i la cultura visual i artística.
- Prevenir i combatre les discriminacions per motiu de sexe, identitat o expressió de gènere, dins i fora l'àmbit escolar.
- Posar èmfasi i valor en actituds de cura, respecte, pau i cooperació.
- Despertar l'esperit crític de l'alumnat.
- Fomentar la competència d'expressions culturals i artístiques, així com la competència social i cívica.

4.2 Temporalització

Les *Càpsules* no són idèntiques pel que fa a la temporalització. És a dir, algunes d'elles estan pensades per dur-se a terme en dues sessions i d'altres estan pensades perquè es realitzin durant tot un trimestre. La gran diferència recau en que algunes de les *Càpsules* es treballen llibres de lectura, fet que inevitablement provoca que aquestes tinguin una durada més extensa. Tot i així, cal remarcar

que la durada de cada *Càpsula* s'especifica a mode de guia ja que som conscients que cada grup-classe és diferent pel que fa als ritmes d'aprenentatge.

També s'ha de indicar que aquestes es poden utilitzar en qualsevol moment del curs escolar. Una bona idea és emprar-les en dates assenyalades, com ara en el Dia de la Dona (8 de març) o en el dia Internacional contra la LGTBIfòbia (17 de maig). D'aquesta manera, l'impacte serà més real. També s'ha d'indicar que el professorat podria crear les seves unitats didàctiques a partir de les *Càpsules*, així es garantiria que l'acció coeducativa sigués transversal i no només puntual. De totes maneres, per començar aquesta nova dinàmica, és recomanable provar d'utilitzar-ne una de simple i amb la que el professorat es senti còmode.

4.3. Classificació per nivell

És molt important treballar la coeducació des dels inicis i establir una continuïtat en aquestes accions, per aquest motiu, el recull de recursos i materials que oferim estan pensats per a dur-se a terme durant tota la Secundària. De totes maneres, val a dir que les *Càpsules Coeducatives* no són universals per a tots els grups, aquestes estan organitzades per nivell i s'alineen amb els continguts establerts al Currículum de la Primera Llengua Estrangera (anglès). Cada una d'elles, doncs, està adreçada específicament a un nivell en concret ja que d'aquesta manera ens assegurem que els continguts a treballar siguin els adequats, tant lingüísticament com conceptualment. A més, s'ha de mencionar que aquestes estan organitzades de manera gradual. És a dir, es parteix de la *Càpsula 1*, adreçada a 1r d'ESO i es finalitza la proposta amb la *Càpsula 7*, adreçada a 2n de Batxillerat.

Però, com sabrem a quin nivell es dirigeix cada *Càpsula*? Per fer-ho visible i aclaridor, cada *Càpsula* presenta una graella com la que trobareu a continuació classificada per nivells. Per saber per quina edat està pensada, s'utilitzaran els colors següents:

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS	

	Aquest color indica que la <i>Càpsula</i> està específicament adreçada al nivell destacat. En el cas de la graella superior, està especialment dirigida a 1r d'ESO.
	Aquest color indica que la <i>Càpsula</i> també podria funcionar en el nivell destacat. En aquest cas, 2n d'ESO i PMAR

Aquesta sistema d'organització, així com la temporalització, és flexible. Les característiques de cada centre i de cada grup-classe són molt diferents. A més, al ser en anglès, també influirà molt el nivell lingüístic de l'alumnat en l'elecció de la *Càpsula* a realitzar. No volem tancar portes al coneixement i volem generar un aprenentatge significatiu i de qualitat, per això, considerem que cada *càpsula* s'ha d'escollir seguint el criteri del professorat del centre.

4.4. Blocs temàtics coeducatius

Les *Càpsules* estan organitzades en 5 grans blocs temàtics, estretament lligats als principis bàsics de la coeducació: rols i estereotips de gènere; igualtat de gènere; ús del llenguatge; diversitat afectiva i sexual; dinàmiques de discriminació múltiples; construcció de la identitat i expressió de gènere. Amb tots ells, pretenem prevenir i erradicar tot tipus de desigualtats dins i fora de l'àmbit escolar per raó de sexe, identitat i expressió de gènere; origen o classe social; característiques físiques, psíquiques o sexuals. Volem garantir el lliure desenvolupament de la identitat de tots els adolescents, per això és molt important formar part d'aquest canvi cultural. Val a dir que no aprofundirem en què consisteix cada bloc temàtic ja que s'han anat tractant aquestes problemàtiques al llarg del marc teòric.

Les *Càpsules* poden tractar una o més temàtiques ja que és inevitable que els blocs s'entrelliguin entre si. Per garantir l'adequació de les *Càpsules* al nivell, els continguts aniran augmentant la seva complexitat gradualment. En altres

paraules, es partirà amb la *Càpsula 1*, tot tractant aspectes generals sobre rols i estereotips de gènere, fins a arribar a la *Càpsula 7* on s'explorarà la identitat com a constructe social. Per facilitar la identificació de les àrees temàtiques, les hem organitzat per colors. Així doncs, cada *Càpsula* estarà etiquetada seguint la llegenda següent:

- **Rols i estereotips de gènere**
- **Igualtat de gènere**
- **Ús del llenguatge**
- **Diversitat afectiva i sexual**
- **Dinàmiques discriminatòries múltiples**
- **Identitat i expressió de gènere**

4.5. Materials i recursos

Com es treballaran aquests blocs temàtics que acabem de mencionar? Doncs ho farem a través de materials i recursos de caire cultural i artístic. Com hem comentat al marc teòric, és essencial escollir bons materials ja que aquests esdevindran el marc de referència que formarà part de la cultura de l'alumnat. Així doncs, els materials que proposem no només estan lliures de sexisme, sinó que estan especialment escollits pel seu caràcter transgressor. Aquests materials i recursos els hem agrupat en dos grans categories: literatura anglesa i cultura visual/artística.

Literatura anglesa

Tres de les set càpsules estan enfocades a treballar la literatura anglesa. Actualment, a causa del gran impacte de les noves tecnologies, s'han deixat de banda hàbits molt enriquidors, com ara l'hàbit lector. Per a molts adolescents, treballar un llibre de lectura a l'aula, pot resultar avorrit. Molts associen la lectura

a una tasca, fet que impedeix que aquests incorporin la lectura en el seu dia a dia per plaer. A més, si aquest llibre és en anglès, encara els hi provoca més rebuig. Per això, per a fer més dinàmica, atractiva i creativa la proposta, aquestes *Càpsules* es dinamitzaran a mode de *Book Clubs* (clubs de lectura). Durant les trobades setmanals, s'incitarà a l'alumnat al diàleg, a aprendre a llegir entre línies i a escoltar.

Perquè aquests cercles de lectura funcionin, s'ha de crear un bon clima d'aula tot fent-los saber que estan en un espai segur on són lliures d'alçar la veu i preguntar i qüestionar-se tot el que vulguin. Al dur-se a terme a l'assignatura d'anglès, on es realitzen desdoblaments, també facilitarà la creació d'aquest espai segur. Aquestes sessions, a ser possible, es podrien dur a terme en un espai més acollidor i òptim, com ara la biblioteca de l'institut o bé al pati.

L'elecció de les lectures és molt acurada i precisa. Ens hem assegurat que en aquests relats apareguin formes d'estimar diverses i personatges que trenquen la norma tot transgredint els estereotips i rols de gènere normatius. En definitiva, personatges que es qüestionin el sistema "sexe-gènere". També ens hem assegurat que a nivell lingüístic, puguin funcionar als centres de Secundària. Tot i així, considerem que per algun dia arribar a entendre tot el que llegim, s'ha de començar d'alguna manera.

Cultura visual i artística

Les quatre *Càpsules* restants estan destinades a treballar la cultura visual i artística: el cinema, la pintura, l'escultura, la fotografia i la performance. Hem fet una tria d'artistes que problematitzen la societat heterocentrista i androcèntrica on vivim. A més també hem volgut visibilitzar grans dones artistes, les eternes oblidades.

La cultura visual configura els imaginaris dels adolescents a la vegada que els ajuda a construir la seva pròpia identitat. Malauradament, no tot el que apareix

en pantalla és positiu, de fet, la majoria de vegades ajuda a perpetuar la norma. Per aquest motiu, és necessari dur a terme una “alfabetització” visual i artística que ajudi a l’alumnat a obrir els ulls i la ment.

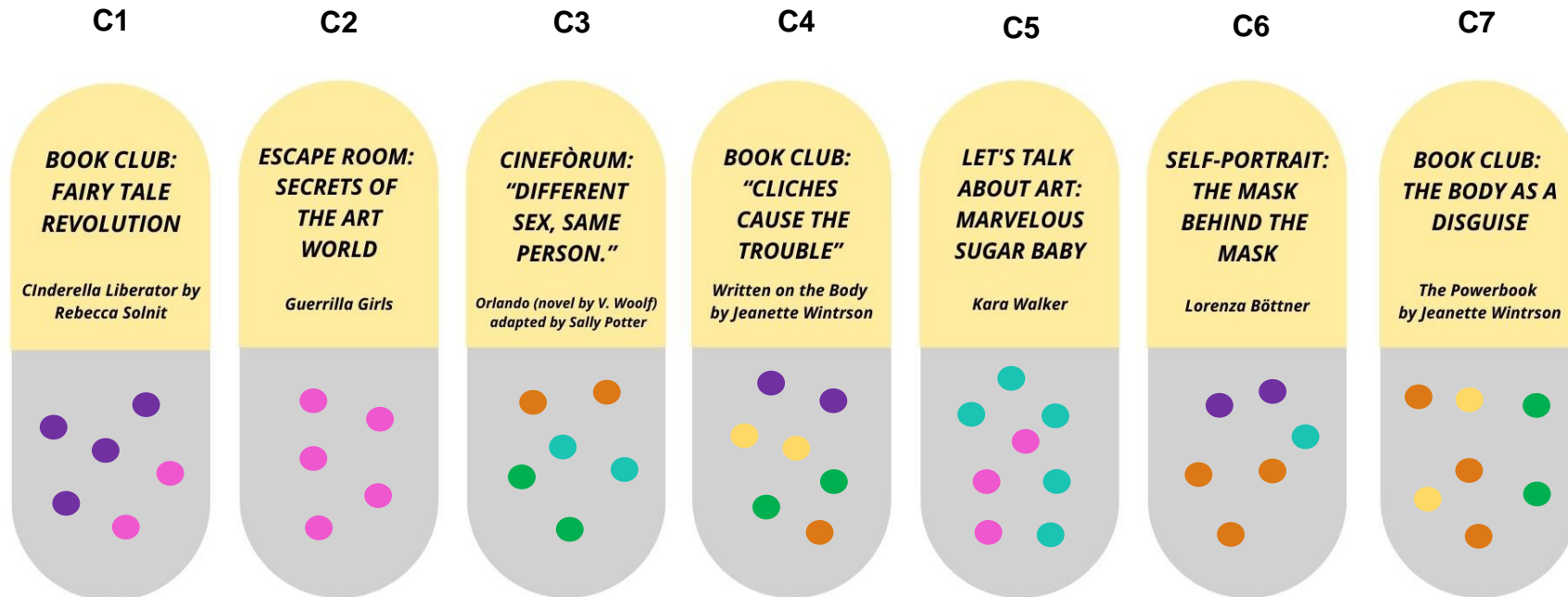
Per acabar, val a dir que gràcies a la utilització de materials i recursos de caire cultural i artístic, enfocats de manera coeducativa, no només es potenciarà la competència lingüística, sinó que també es treballarà la competència d’expressions culturals i artístiques i la competència social i cívica.

4.6 Metodologia

La metodologia que seguirem serà operativa i participativa on l’objectiu principal és implicar més a l’alumne en el seu propi procés d’aprenentatge. Les estratègies actives són més motivadores que les passives, per aquest motiu, promourem el concepte *learning by doing*, posarem en valor el treball cooperatiu, cultivarem el treball autònom, personalitzem l’aprenentatge i fomentarem l’esperit crític.

Cal destacar que el rol del professorat també és molt important. Hem de deixar de ser la única font de coneixement i convertir-nos en guies que els acompanyin i orientin mentre aprenen. També cal indicar que les *Càpsules* s’impartiran exclusivament amb anglès (sempre i quan sigui possible).

4.7 Presentació de les Càpsules

Blocs temàtics coeducatius:

-
● Rols i estereotips de gènere	● Diversitat afectiva i sexual
● Igualtat de gènere	● Dinàmiques discriminatòries múltiples
● Ús del llenguatge	● Identitat i expressió de gènere
-

CÀPSULA 1

BOOK CLUB: FAIRY TALE REVOLUTION

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS	

Bloc temàtic coeducatiu: ● ●

Llibre de lectura: *Cinderella Liberator* de l'autora Rebecca Solnit (2019)

Durada: 8 sessions

Descripció:

Tothom ha sentit parlar de la història de la Ventafocs, un gran clàssic que ha deixat petjada a la nostra societat i que forma part dels imaginaris de moltes criatures. Malgrat això, aquest conte infantil, com molts d'altres, està impregnat de rols i estereotips de gènere. Com es presenten els personatges? Per començar, la Ventafocs es presenta com una dona submissa, passiva, delicada i bella, que viu obligada a fer tasques de la llar. Per altra banda, les germanastres i la madrastra, es representen com a malvades, lletges, cregudes i el que és més, envegen la bellesa de la Ventafocs. Tot canvia quan dirigim la mirada als personatges masculins, aquests, generalment tenen poder i riqueses. Es presenten, doncs, amb un estatus social més elevat que el de les dones. A més, el príncep es presenta com el gran heroi salvador de la Ventafocs.

Actualment molts contes infantils pretenen allunyar-se i reescriure aquestes narratives tan arrelades a la nostra societat ja que s'ha d'evitar a tota costa que aquests rols i estereotips es reproduïxin. Per aquest motiu, aquesta primera Càpsula pretén treballar el llibre *Cinderella Liberator*, una adaptació poderosa de Rebecca Solnit del tradicional conte. La autora re-imagina aquest clàssic tot presentant una Ventafocs feminista, empoderada i alliberada. Enlloc d'esperar a que la rescatin, la Ventafocs sap que ella es pot salvar sola i que tot està a les seves mans. Ningú es converteix en princesa i el príncep també busca alliberar-se. Aquest conte forma part d'una col·lecció exclusiva de l'editorial Penguin

anomenada *A Fairytale Revolution* on altres escriptores contemporànies com ara Jeanette Winterson reformulen altres contes de fades.

Desenvolupament:

Les sessions es duran a terme a mode de club de lectura. En aquestes “trobades periòdiques” l'alumnat, per torns, llegirà el llibre en veu alta. Gràcies a aquesta lectura conjunta, tot l'alumnat fomentarà l'expressió oral així com l'habilitat d'escoltar a la resta de companys i companyes. A continuació, a mode de guia, es mostra una seqüenciació orientativa i esquemàtica d'aquesta *Càpsula*:

Sessió 1 (1h)	Presentació d'estratègies de lectura per a facilitar la comprensió.
	Debat sobre els contes de fades: Què opina l'alumnat?
	Introduïm el llibre de lectura i es realitzen prediccions sobre el què passarà.
Sessió 2 (1h)	Lectura del Capítol 1 anomenat <i>The Cinders</i> .
	Parlem del nom de la protagonista principal: “Què significa el seu nom?”
Sessió 3 (1h)	Inici del Capítol 2 anomenat <i>Dresses and Horses</i>
	Qüestionem els estàndards de bellesa i dels estereotips tot analitzant una de les frases del llibre: “being the most beautiful will make you the happiest”.
Sessió 4 (1h)	Lectura del Capítol 3 anomenat <i>The Lizards</i>
	Aquí podríem parlar de la creació d'identitat i de ser fidel a una mateixa.
Sessió 5 (1h)	Lectura del Capítol 4 anomenat <i>Friends</i>
	Podríem parlar de les següents frases del llibre: “What are your dreams?” “What it means to be free?”. D'aquesta manera podríem introduir el tema de la igualtat de gènere.
Sessió 6 (1h)	Lectura del Capítol 5 anomenat <i>Truths and Cakes</i>
	Parlar de l'empoderament tot analitzant la següent frase del llibre: “you doesn't need màgic to be a liberator”.
Sessió 7 (2h)	Es podria realitzar un projecte on l'alumnat hagués de crear un còmic de la història de la Ventafocs però localitzada en un altre lloc del món i al s. XXI. Ho podran realitzar en grups cooperatius.
Sessió 8 (1h)	L'aula podria simular una petita sala d'exposicions on hi haurien tots els còmics exposats. Cada grup els hauria de presentar.

CÀPSULA 2

ESCAPE ROOM: SECRETS OF THE ART WORLD

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
	PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS

Bloc temàtic coeducatiu: ●

Cultura visual/artística: Art i activisme amb *Guerrilla Girls*

Durada: 2 sessions

Descripció:

Aquesta Càpsula pretén desvetllar els secrets del món de l'art. Així doncs, a través d'aquestes sessions, s'exposaran les enormes desigualtats de gènere encara existents en aquest sector. A més, es donaran a conèixer a grans dones artistes a la vegada que es posa en manifest la seva poca visibilitat en els museus.

Desenvolupament de la proposta:

A continuació es presenta la proposta d'aplicació a l'aula. Per començar, la primera sessió servirà per presentar la problemàtica de la manca de visibilitat de les dones en el món de l'art. La segona sessió, està pensada per dinamitzar-se a mode de *Escape Room*. D'aquesta manera, l'alumnat s'acostarà al món artístic d'una manera dinàmica, creativa i divertida. El fil conductor girarà entorn un robatori d'un quadre del MOMA (NYC): El quadre era d'una gran artista, però degut a la seva poca visibilitat en aquest sector els guardes de seguretat no coneixen ni el seu nom. L'objectiu principal de la sessió és que l'alumnat s'uneixi amb les Guerrilla Girls per denunciar aquest fet, descobrir el misteri i retornar el quadre al museu en menys d'una hora.

	Pluja d'idees
Sessió 1 (1h)	"Quan penseu en 'Great Artists', qui us ve al cap?" Es podria realitzar una activitat ràpida de pluja d'idees en parelles. Quantes dones artistes han mencionat? Aquí podríem mostrar imatges de grans dones artistes i de les seves obres.

	<p>Presentem l'anomenat <i>Conversation Corner: Get Critical!</i></p> <p>Seguint el fil de la pluja d'idees seria interessant realitzar una activitat on es projectessin cartells de les Guerrilla Girls on denunciïn una falta de visibilitat de les dones artistes als museus. Podríem iniciar un debat sobre la igualtat de gènere.</p>
	<p>Qui són les Guerrilla Girls?</p> <p>Seguidament es donaran a conèixer les Guerrilla Girls, un col·lectiu artístic feminista i antiracista anònim nascut a Nova York a mitjans dels anys 80. Aquest grup rep aquest nom ja que utilitzaven tàctiques de guerrilla per reivindicar el dret de les dones en el món de l'art.</p>
<p>Sessió 2 (1h)</p>	<p>Explicació de l'activitat de <i>ludificació</i></p> <p>Lliurarem un cartell on es presenta el misteri i s'exposa com ho han de fer per resoldre'l. També se'ls hi entregarà una rúbrica per avaluar l'experiència (a realitzar al final de la sessió o entregar el proper dia).</p> <p>Realització de proves</p> <p>La idea és que hi hagin 3 grups de 4 integrants cada un. Cada grup haurà de realitzar 4 proves. Amb cada prova obtindran 1 pista. Aquestes inclouen exercicis pràctics enfocats a perfeccionar la gramàtica que han estat treballant així com recordar el vocabulari de la unitat.</p> <p>Posada en Comú</p> <p>Les pistes que aniran aconseguint són trossos del quadre robat. Al final, cada grup tindrà 4 pistes diferents i entre tots, 12. Hauran d'ajuntar les 12 peces correctament per poder descobrir quin quadre va desaparèixer. A la part de darrere del quadre hi estarà escrit el nom del quadre, l'autora i qui ha sigut el/la culpable</p>

CÀPSULA 3

CINEFÒRUM: DIFFERENT SEX, SAME PERSON.

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
	PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS

Bloc temàtic coeducatiu: ● ● ●

Cultura visual/artística: *Orlando, la pel·lícula* (1993) dirigida per Sally Potter.

Durada: 3 sessions

Descripció:

La cultura visual configura els imaginaris dels adolescents i els ajuda a crear referents. En aquesta Càpsula treballarem la pel·lícula *Orlando*, dirigida per Sally Potter. És essencial indicar que aquesta és una adaptació lliure al cinema del gran llibre de la Virginia Woolf amb el mateix nom (1928). Qui era Orlando? Quan comença la història se'ns presenta el personatge com un gran noble amb aspecte androgen, la seva bellesa encejava a la reina. Passen els segles i Orlando es desperta d'un somni profund per adonar-se'n que el seu cos s'havia transformat: tenia aspecte de dona. Segueix Orlando sent la mateixa persona després d'aquesta transformació? Orlando ho tenia clar i així ho indica: "same person, no difference at all, just a diferent sex". L'essència de l'individu és la mateixa. Tot i així, s'haurà d'enfrontar a nous reptes ja que la vida es complica al ser dona: nous rols i noves obligacions.

Desenvolupament:

Aquesta pel·lícula, així com la novel·la, ens inviten a reflexionar sobre l'essència de l'individu. A continuació s'exposa, a mode de guia, com podrien procedir aquestes tres sessions.

Sessió 1 (1h)	Introducció Per introduir <i>Orlando</i> , primer es podria preguntar a l'alumnat quina és la seva pel·lícula preferida i per què. Es podria iniciar un debat tot parlant dels
--------------------------------	--

	<p>personatges principals: “Quants personatges femenins hi apareixen? Quin són els seus rols?” Podríem mostrar-los el Test de Bechdel⁶ i posar-lo en pràctica.</p> <p>Introducció del context de la pel·lícula</p> <p>Seria bona idea introduir el context històric: les dones i la societat del s. XVIII. D'aquesta manera es podria parlar de les grans desigualtats de gènere.</p> <p>Visualització de la pel·lícula</p> <p>Iniciem la visualització d'<i>Orlando</i></p>
Sessió 2 (1h)	<p>Visualització de la pel·lícula</p> <p>Es finalitza <i>Orlando</i></p> <p>Anàlisi de la pel·lícula: espai de debat</p> <p>Es podria comentar la gran frase següent: “same person, no difference at all, just a diferent sex”. Aquesta donaria peu a iniciar un debat sobre la identitat i l'essència de l'individu. També es podria parlar del sistema “sexe-gènere”, de la diversitat afectiva i sexual i de les discriminacions a totes aquelles persones que no encaixen dins la norma</p>
Sessió 3 (1h)	<p>Realització d'un projecte</p> <p>Un possible projecte per treballar la pel·lícula podria ser la representació d'una escena d'aquesta. L'alumnat, en grups cooperatius, hauria de seleccionar un fragment que els hagués agradat, fer un guió i representar-ho davant de tota la classe. Una altra idea podria ser, que l'alumnat s'inventés un nou final d'<i>Orlando</i> i el representessin.</p>

⁶ El Test de Bechdel és un mecanisme per avaluar el masclisme principalment en el món del cinema.

CÀPSULA 4

BOOK CLUB: "THE CLICHES CAUSE THE TROUBLE"

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
	PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS

Bloc temàtic coeducatiu: ● ● ● ●

Llibre de lectura: *Written on the Body* de l'autora Jeanette Winterson (1992).

Durada: 1 trimestre

Descripció:

En aquesta *Càpsula*, dinamitzada a mode de club de lectura, es treballarà el llibre titulat *Written on the Body* de Jeanette Winterson. Si es volen qüestionar els estereotips de gènere i es vol aprofundir en la diversitat afectiva i sexual, aquest és un bon llibre per fer-ho. La novel·la relata la vida d'un personatge (no en sabem ni el seu sexe ni la seva identitat de gènere) tot explorant les seves relacions afectives i sexuals, principalment la seva relació amb la Louise. Tot i que ens pot semblar que només és una novel·la romàntica, el llibre pretén desestabilitzar el sistema "sexe-gènere" i construir noves realitats.

Desenvolupament:

Com bé s'ha exposat, aquestes sessions estan pensades per dur-se a terme a mode de club de lectura. Aquestes "trobades periòdiques" es podran dinamitzar de maneres diverses, depenent de les capacitats i ritmes d'aprenentatge de l'alumnat. Tot i així, és convenient anar llegint capítol a capítol a l'aula. Es poden introduir els temes a debatre i després llegir els capítols per a així facilitar la lectura o bé a l'inrevés. De totes maneres, es recomana la lectura en veu alta perquè així l'alumnat millori la seva expressió oral. També val indicar que l'aprofundiment en aspectes gramaticals seria interessant que es fes a partir de les necessitats que sorgeixin al llegir. A continuació, a mode de guia, es mostra possibles temes a tractar durant el trimestre:

- Treballar l'autora, Jeanette Winterson i la seva gran aportació en els estudis feministes i *queer*.
- Parlar de l'ús del llenguatge inclusiu a la novel·la.
- Explorar el personatge principal. Com es presenta aquest personatge? Com ens l'imaginem? Per què ens l'imaginem d'aquesta manera?
- Parlar de la diversitat de relacions afectives i sexuals a través de les relacions del personatge principal.
- Treballar els estereotips i rols de gènere que apareixen a la novel·la tot analitzant la frase: "It's the clichés that cause the trouble" (p. 10).
- Analitzar la segona part del llibre. Cada capítol d'aquesta segona part ens parla d'un element del cos de la Louise: els ossos, les venes, la pell, etc. És a dir, ens parla del que realment estem construïts els éssers humans.

CÀPSULA 5

LET'S TALK ABOUT ART: MARVELOUS SUGAR BABY

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
	PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS

Bloc temàtic coeducatiu: ● ●

Cultura visual i artística: Classe i gènere a l'escultura titulada *A Subtlety* o *Marvelous Sugar Baby* de Kara Walker (2014)

Durada: 3 sessions

Descripció:

En aquesta *Càpsula* s'explorarà la instal·lació de Kara Walker. Walker, artista internacionalment reconeguda, decideix construir un esfinx gegant a base de sucre per a denunciar el racisme i els abusos sexuals de les dones durant la època de plantacions de sucre a Estats Units. Aquesta gran obra es va exposar al 2014 en una antiga fabrica de sucre anomenada Domino de Brooklin, per a així commemorar la seva demolició.

Desenvolupament:

A continuació presentem a mode de guia, un possible desenvolupament d'aquesta *Càpsula*.

Sessió 1 (1h)	Introduïm la artista: Kara Walker L'alumnat podria fer recerca sobre l'artista i després posar en comú els seus descobriments amb la resta de la classe.
	Presentació de l'obra Per començar, els hi podríem mostrar una foto de l'obra o un vídeo. Sense explicar res, seria interessant que l'alumnat fes un anàlisi de l'obra. Els podríem guiar amb preguntes com: on està localitzada? De quin material està feta? Què creieu que representa?
	Explicació de l'obra i debat El professorat hauria d'analitzar l'obra d'una manera senzilla i aclaridora. També seria el moment per explicar la història de les plantacions de sucre així com

	<p>l'esclavitud i la violència de gènere present en aquestes. Es podria iniciar un debat sobre la igualtat de gènere i les dinàmiques discriminatòries.</p> <p>Projecte</p> <p>Es podria realitzar un projecte amb grups cooperatius. El fil conductor podria ser el següent: els membres del grup són guies culturals i han de realitzar una visita guiada a la instal·lació de Brooklyn. Cada grup ha d'analitzar un aspecte diferent de l'obra perquè així sigui dinàmic i significatiu. Per exemple, podrien parlar dels estereotips presents a l'obra, de la fàbrica, del material de construcció de l'obra, etc.</p>
Sessió 2 (1h)	<p>Realització del projecte</p> <p>L'alumnat realitza el projecte amb grups cooperatius. Podrien realitzar una presentació multimèdia o bé un fulletó on s'exposin els aspectes principals de la visita.</p>
Sessió 3 (1h)	<p>Preparació i realització de les visites</p> <p>Preparació i realització de les visites guiades a la resta de companys i companyes.</p>

CÀPSULA 6

SELF-PORTRAIT: THE MASK BEHIND THE MASK

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
	PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS

Bloc temàtic coeducatiu: ● ● ●

Cultura visual i artística: Performance, art i fotografia a través de la mirada de Lorenza Böttner.

Durada: 3 sessions

Descripció:

Aquesta *Càpsula* pretén donar a conèixer l'artista Lorenza Böttner, així com la seva manera de veure i entendre el món. Preciado, a *Documenta 14* ens explica la seva història. Ens indica que Böttner, nascuda a Chile (1959-1994) i originalment anomenada Ernst Lorenz Böttner, amb només vuit anys va experimentar un greu accident on li van haver d'amputar els seus dos braços. Aquest fet no va ser un obstacle per tirar endavant, ans al contrari. Anys més tard, després de ser admesa a una escola d'art i disseny, va iniciar la seva carrera com artista. Va aprendre a pintar amb la seva boca i els seus peus i utilitzava l'autoretrat i la performance com a eines per qüestionar realitats no normatives. És en aquella època on Böttner va començar a utilitzar el nom de Lorenza, proclamant obertament la seva identitat transfemenina. Així doncs, l'artista transgredia la norma en molts aspectes.

Böttner va trobar en el seu propi cos, el vehicle perfecte per qüestionar la "corpor(e)alitat". L'exploració de la seva identitat li va permetre construir una nova manera de mirar i una nova manera d'entendre la bellesa. Era la seva pròpia musa i la seva pell es va convertir en el seu espai de creació. Böttner era la artista, però també era l'obra d'art.

Desenvolupament:

Les dues sessions estan pensades perquè l'alumnat s'endinsi en el món de Böttner i construeixi una nova manera de mirar més enllà de la norma. Per fer-ho, s'utilitzaran principalment recursos visuals com ara un documental o imatges de les seves obres. Durant aquestes sessions es treballarà l'autoretrat en fotografia com a eina d'exploració del "jo", s'explorarà el concepte de "performance" i es qüestionarà l'ideal de bellesa, entre d'altres. A continuació es mostra a mode de guia els possibles temes a tractar durant les sessions:

	Introducció de l'artista: Lorenza Böttner L'alumnat podria fer recerca sobre Böttner.
Sessió 1 (1h)	Visualització del documental <i>Portrait of an Artist</i> Què els hi sembla interessant? Què els hi ha sorprès més? Com la definirien? Espai de debat Es podria incitar el debat tot preguntant a l'alumnat què és la identitat i si aquesta és innata i immutable. A partir d'aquí, podríem parlar del sistema "sexe-gènere".
Sessió 2 (1h)	Performance <i>Venus de Milo</i> Es podria mostrar la seva gran performance com a Venus de Milo. Espai de debat: Ideals de bellesa Seguidament, podríem parlar dels ideals de bellesa tot preguntant: Què és bell i què no? Per què? Això donarà peu a parlar dels cossos no normatius i de dinàmiques de discriminació.
Sessió 3 (2h)	L'autoretrat com a mitjà d'exploració de la pròpia identitat Seria interessant presentar un recull d'imatges dels autoretrats de Böttner. Construcció de la identitat En aquest apartat es podria parlar de la recreació de rols i estereotips en els seus autoretrats. A més es podria plantejar la següent qüestió: per què recau en la norma Böttner? També es podria parlar de la metàfora de la màscara com a representació de la identitat per a fer visible el seu caràcter construït i mutable. Activitat o projecte Es podria dur a terme una activitat on l'alumnat s'hagués de fer un seguit d'autoretrats per explorar la seva identitat. Una altra proposta seria un taller de creació de màscares per reivindicar simbòlicament la construcció de la identitat.

CÀPSULA 7

BOOK CLUB: THE BODY AS A DISGUISE

1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	1r BATX	2n BATX
PMAR	PRAQ	FPB	CFGM	CFGS	

Bloc temàtic coeducatiu: ● ● ●

Llibre de lectura: *The Powerbook* escrit per Jeanette Winterson

Durada: 1 trimestre

Descripció:

L'objectiu principal d'aquest club de lectura és parlar sobre la identitat com a constructe social i cultural. Per fer-ho es treballarà *The Powerbook* (2000), un llibre brillant de l'autora Jeanette Winterson, considerada per molts la contemporània de Virginia Woolf. Aquest llibre, carregat de metàfores molt potents, posa a les mans dels lectors el poder de crear històries. Ali/x, un/a narrador/a virtual, ofereix a un estrany a l'altre costat de la pantalla, "freedom just for one night" (p. 3). Els lectors de les històries poden escollir qui volen ser, però el seu destí és imprevisible. Al llarg de la novel·la, Winterson entra en el món del ciberespai, utilitzant el correu electrònic per explorar la capacitat de crear múltiples identitats amb tan sols un clic. A més, en aquest llibre, així com a *Written on the Body*, la identitat de la persona que narra la història es presenta com indeterminada i fluida. Ali/x, no només sembla desfer-se de tota classe d'identificacions escrites en el cos sinó que també ajuda als seus clients lectors a que ho facin: "take off your clothes. Take off your body. Hang them up behind the door. Tonight, we can go deeper than disguise" (p.4).

En aquest llibre, el cos és representat com allò que et pots posar i treure, com una disfressa: "But what if my body is the disguise? What if skin, bone, liver, veins, are the things I use to hide myself? I have put them on, and I can't take them off. Does that trap me or free me?" (p.15) Aquesta metàfora també permetrà incidir en la qualitat mutable de la identitat. En el món en el que la persona

narradora ens transporta, aquesta disfressa pot alliberar-te de construccions socials i històriques, invitant a tots els lectors a explorar diferents cossos i identitats. Per tot això i més, aquest llibre, amb poder propi, servirà com a eina per desafiar el discurs dominant de la heteronormativitat i totes les inscripcions que ens han imposat en els nostres cossos.

Desenvolupament:

El desenvolupament d'aquest club de lectura funcionarà exactament igual que el de la *Càpsula 4*. A continuació, a mode de guia, es mostra possibles temes a tractar durant el trimestre:"

- Treballar l'autora, Jeanette Winterson i la seva gran aportació en els estudis feministes i *queer*.
- Parlar de l'ús del llenguatge inclusiu en l'anglès i establir diferències entre aquest i el català i el castellà.
- Explorar la figura de la persona narradora. La seva identitat és fluida i Winterson no ens indica ni el seu sexe ni identitat o expressió de gènere. Incitar un debat on l'alumnat es qüestioni si és necessari saber-ho. Seguint aquest fil, també podem fer-los debatre sobre quina identitat s'imaginem que té la persona narradora i per què han arribat a aquesta conclusió. Aquest fet, també donarà peu a parlar de rols i estereotips de gènere.
- Treballar una de les històries de ficció que incorpora la novel·la: la història de la princesa i la tulipa per així parlar de la construcció de la identitat i de la diversitat afectiva i sexual.
- Fer visible la metàfora del cos com una disfressa i les seves implicacions.
- Explorar el recurs del ciberespai com a eina de creació de noves identitats.

5. CONCLUSIÓ

Per acabar, és necessari reflexionar sobre els objectius establerts a l'inici del treball a la vegada que detallem les dificultats que han anat sorgit durant la recerca. És moment de mirar les coses amb perspectiva, de prendre distància. D'aquesta manera, podrem tenir una visió global i realista de tota la feina feta al llarg d'aquests mesos.

Un dels objectius principals d'aquest treball era crear un marc teòric que fonamentés el desenvolupament de la proposta posterior. Primer de tot, s'ha investigat sobre el sistema "sexe-gènere" per fer visible les dinàmiques discriminatòries que aquest genera. Considero que sense aquest apartat a mode d'introducció, molts dels continguts que s'introdueixen al llarg del treball, haguessin quedat poc fonamentats. Així doncs, parlar del concepte de sexe, de gènere i del sistema "sexe-gènere" ens ha permès entendre les bases que regeixen la nostra societat. A més, com ens ha fet prendre consciència de que aquest opera en tots els àmbits de la nostra vida.

Seguint aquest fil, hem centrat la nostra mirada als centres educatius. Hem descobert que la coeducació és l'eina indispensable per a realitzar un canvi d'arrel. Tot i així, hem hagut d'investigar quins són els requisits indispensables per crear una bona acció coeducativa. Gràcies a Marina Subirats, hem descobert estratègies essencials que de ben segur ens ajudaran en un futur. A partir d'ara, sempre durem les "ulleres violetes" a la butxaca per quan ens calgui visibilitzar allò invisible i passar a l'acció.

Gràcies al bloc teòric, hem après a traslladar la coeducació a l'aula. És a dir, ens ha servit com a marc de referència per a així crear la proposta didàctica anomenada *Càpsules Coeducatives*. Així doncs, tot prenent com a punt de partida tots els aspectes que havíem anat integrant i qüestionant, hem anat construint les *Càpsules*. Volíem incorporar la coeducació a les aules d'anglès des d'una mirada artística i cultural i no només lingüística, i així s'ha fet. És una

proposta ambiciosa, amb materials molt concrets i seleccionats amb lupa. Una de les dificultats que ha sorgit mentre es realitzava la proposta ha estat escollir uns materials que fossin potents, però alhora adequats per utilitzar-los a Secundària. Després de molts dubtes, es va decidir que les *Càpsules* fossin més lliures i flexibles, per a així no tancar portes al coneixement. Per concloure, considero que s'ha creat un bon antídote per combatre el sexisme, el masclisme i la LGTBIfòbia.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I FONTS CONSULTADES

6.1 Referències bibliogràfiques

Marc teòric

Acaso, M., Nuere, S. (2005) El currículum oculto visual: aprender a obedecer a través de la imagen. *Arte, Individuo y Sociedad*, vol. 17, 207-220
<https://www.redalyc.org/pdf/5135/513551273010.pdf>

Álvarez-Uria, A., Vizcarra, M., i Lasarte, G. (2019). El significado y la evolución del término «coeducación» con el cambio de siglo: el caso de los centros escolares de Vitoria-Gasteiz. *Tendencias Pedagógicas*, 34, 62-75.
<file:///C:/Users/mar/Downloads/11197.pdf>

Ballarín, P. (2006). Historia de la coeducación. *Guía de buenas prácticas para favorecer la igualdad entre hombres y mujeres en educación*, Consejería d'Educació, Junta d'Anadalusia, 7-18.
<https://portal.edu.gva.es/iestavernesblanques/wpcontent/uploads/sites/121/2020/09/COED-005d -Historia-de-la-coeducaci%C3%B3n.pdf>

Benito, B. Oller, C., Suescun M., Muñoz, Y., Ibern, I.,....Pinillos, C. (2014). *Guía de recomanacions per a la detecció de violència masclista en homes*.
https://ajuntament.barcelona.cat/dones/sites/default/files/documents/guia_a_recomanacions_cat.pdf

Coeducació SCCL, Candela SCCL. (2019). *Desaprenent: una mirada feminista a l'etapa secundària*. https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2019/04/21125324/guia_def_04_20052019_web.pdf

Diccionari de la llengua catalana de l'institut d'Estudis Catalans. 2na edició. Barcelona: DIEC 2. <https://dlc.iec.cat/>

Escola Bressol Canigó, Associació CoeducAcció, Districte de Ciutat Vella, Direcció de Feminismes (2017). *Explica'm un conte: Coeducar en la petita infància a través dels contes*. https://www.coeducaccio.coop/wp-content/uploads/2019/02/Explicam-un-conte_-versio-x-difondre.pdf

França, J (2016, febrer, 2). "L'escola i l'àmbit domèstic estan idealitzats però són dos dels espais més violents". *EL Diari de la Educació* <https://diarieducacio.cat/lescola-i-lambit-domestic-estan-idealitzats-pero-son-dos-dels-espais-mes-violents/>

Garcia, L. (2011). *Conflicto Sexo-Género: El concepto de Alteridad en la minoría gitana*. (Treball de fi de Màster, Universitat de Salamanca, Castella i Lleó). https://gredos.usal.es/bitstream/handle/10366/100301/TFM_EstudiosInterdisciplinariosGenero_GarciaHernandez_L.pdf;jsessionid=AA0CA85FE497CE994BDDA5A060ED6134?sequence=1

Govern Illes Balears. (2018). *Salut Sexual – Diversitat sexual i de gènere*. https://www.caib.es/sites/salutsexual/ca/diversitat_sexual_i_de_ganere/

Govern de les Illes Balears. El Pla de Coeducació de les Illes Balears. (2019-2022). file:///C:/Users/mar/Downloads/PLA%20COEDUCACIO_%202019%202022.pdf

Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. <https://www.parlament.cat/document/nom/TL75.pdf>

Martínez, A. (2012). Los Cuerpos del Sistema Sexo/Género: Aportes Teóricos de Judith Butler. *Revista de Psicología - Segunda Época*, vol. 12, 127 -144. http://sedici.unlp.edu.ar/bitstream/handle/10915/26973/Documento_completo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Peraza, C., Carreras, A. (2011). *Coeducar des de l'ambient local: una aproximació al concepte de ciutats coeducadores*. Diputació de Barcelona.
<https://centredocumentacioap.diba.cat/cgi-bin/koha/opac-retrieve-file.pl?id=b251027b60a1c6ae37e58338d327f3>
- Roset, M., Pagès, E., Lojo, M., Cortada, E. (2008). *Guia de coeducació per als centres educatius: pautes de reflexió i recursos per a l'elaboració d'un projecte de centre*. Institut Català de les Dones.
file:///C:/Users/mar/Desktop/MFPR%20UIB/TFM/publicacions_eines10.pdf
- Sánchez, A., Iglesias, A. (2017). Entrevista a Marina Subirats. *Atlánticas. Revista Internacional de Estudios Feministas*, 2 (1), 216-219.
https://ruc.udc.es/dspace/bitstream/handle/2183/21856/Atl%c3%a1nticas_2_2017_10.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Segarra, M. (2013). Gènere, cos i sexualitat en els estudis literaris i culturals.
http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/69145/6/G%C3%A8nere%20i%20sexualitat%20en%20la%20cultura%20catalana_M%C3%B2dul%201_G%C3%A8nere%2C%20cos%20i%20sexualitat%20en%20els%20estudis%20literaris%20i%20culturals.pdf
- Suberviola, I. (2012). Coeducación: un derecho y un deber del profesorado. *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 15, 59-67.
[file:///C:/Users/mar/Downloads/DialnetCoeducacion4615257%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/mar/Downloads/DialnetCoeducacion4615257%20(2).pdf)
- Subirats, M. (1994). Conquistar la Igualdad: la coeducación hoy. *Revista Iberoamericana de Educación*, 6.
<https://rieoei.org/historico/oeivirt/rie06a02.htm>

Subirats, M. (2017). *Coeducació, aposta per la llibertat*. [ebook tagus]. Recuperat de Casa del Llibre.

Tomé, A. (2018) Estrategias para elaborar proyectos coeducativos en las escuelas. *Programa Coeducativo para la Igualdad, el Respeto y la No-Violencia*. https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/proyecto_nahiko_formacion/eu_def/adjuntos/2018.09.25.amparo_tome.pdf

Proposta didàctica

Preciado, P. (s. d.). Lives and Works of Lorenza Böttner. *Documenta 14*. https://www.documenta14.de/en/south/25298_lives_and_works_of_lorenza_boettner

Solnit, R. (2019). *Cinderella Liberator*. Chicago, IL : Haymarket Books.

Swinton, T., Zane, B., Crisp, Q., Sheppard, C., Potter, S., Woolf, V., Adventure Pictures., ... Sony Pictures Home Entertainment. (2010). *Orlando*. Culver City, Calif: Sony Pictures Home Entertainment.

Winterson, J. (1992). *Written on the Body*. Vintage.

Winterson, J. (2000). *The Powerbook*. Vintage.

6.2 Fonts consultades

Jamilla, A. (2016). *Queering Sugar: Kara Walker's Sugar Sphinx and the Intractability of Black Female Sexuality* <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/686756>

Llibre, M. (2019) Coeducació erradicar el masclisme des de la infància. (Treball de Fi de Grau, UAB, Barcelona). file:///C:/Users/mar/Desktop/MFPR%20UIB/TFM/TFG_Llibre_Martin_Marina.pdf